

4. MATERIAŁ NAUCZANIA

4.1. Podstawowe wiadomości o prawie

4.1.1. Materiał nauczania

Istota prawa

Prawo to zespół norm ustanowionych przez państwo, których realizacja jest zabezpieczona zorganizowanym przymusem państwowym.

Prawo jest nierozdzielnie związane z istnieniem państwa, ponieważ jest ono ośrodkiem najwyższej władzy, który jednoczy ludzi na określonym terenie. W definicji prawa jest powiedziane, że prawo jest zagwarantowane przymusem państwowym. Oznacza to, że państwo tworzy aparat przymusu, obejmujący cały system organów: sądy, prokuratura, policja. W razie potrzeby państwo, działając przez odpowiedni w danej sytuacji organ – może zmusić obywatela do podporządkowania się jego woli. Istnieje cały wachlarz środków przymusu, np.: grzywna, kara pozbawienia wolności, eksmisja z mieszkania. Nieznajomość prawa naraża nas na konsekwencje prawne – warto o tym pamiętać we własnym dobrze pojętym interesie – „Ignorantia iuris nocet” – nieznajomość prawa szkodzi.

Życie danej społeczności jest regulowane przez mechanizmy wyznaczające właściwe sposoby zachowania w określonej sytuacji. Na podstawie tych mechanizmów kształtują się stosunki międzyludzkie. Te mechanizmy to nic innego jak normy społeczne. W skład normy społecznej wchodzi: normy prawne, moralne, obyczajowe, itp. Prawo w ujęciu przedmiotowym oznacza zbiór ogólnych norm zachowania uznanych przez państwo, zagrożonych sankcjami w razie ich naruszenia. Prawo nie tylko mówi o tym, co jest zabronione, ale mówi również o tym, co jest dozwolone. Prawo w ujęciu podmiotowym wskazuje, że prawo to zbiór uprawnień przyznawanych każdej jednostce przez obowiązujące przepisy (np. ustawy, rozporządzenia) służących zabezpieczeniu jej interesów i dających tej jednostce swobodę działania lub ograniczające tę swobodę.

Norma prawna

Norma prawna składa się z trzech elementów. Możemy wyróżnić w niej:

- hipotezę, która określa, do kogo jest kierowana norma prawna, kto i w jakiej sytuacji, powinien zachować się w sposób przewidziany przez tę normę, np.: „Kto sprowadza katastrofę w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym...”(art. 173 k.k.),
- dyspozycję, która określa obowiązujący w danej sytuacji sposób zachowania, wskazuje nakaz lub zakaz normy prawnej, np.: „...zagrożającą życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach...”(art. 173 k.k.),
- sankcję, która określa ujemne skutki dla adresata, który nie zastosuje się do poleceń dyspozycji, np.: „...podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8” (art. 159 k.k.); „...podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10” (art. 173 k.k.).

W systemie prawnym występują dwa rodzaje norm prawnych:

- normy bezwzględnie obowiązujące,
- normy względnie obowiązujące.

Normy bezwzględnie obowiązujące zawierają niepodważalny nakaz właściwego zachowania się w określonej sytuacji, od której nie może być żadnego odstępstwa. W tej normie państwo kategorycznie żąda bezwzględnego posłuszeństwa. Wszelkie normy dotyczące przedawnienia w prawie cywilnym mają właśnie taki charakter. Dlatego umowa,

w której strony zgodnie postanowiły, że ich wzajemne roszczenia przedawnia się w innym terminie – będzie nieważna. Wszystkie normy prawne w kodeksie karnym mają taki bezwzględnie obowiązujący charakter.

Normy względnie obowiązujące pozwalają na odstępstwo od zapisanej normy. Takie normy charakteryzują zapisy Kodeksu cywilnego, np: osoba, która przyjęła wykonanie dzieła powinna otrzymać zapłatę dopiero po wykonaniu określonego dzieła, takiego jak zbudowanie domu, naprawa samochodu. Strony umowy mogą ustalić, że zapłata nastąpi w innym terminie np. połowa umówionej kwoty przed rozpoczęciem pracy, a reszta na zakończenie pracy. Normy względnie obowiązujące mają bardzo pożyteczną rolę w dzisiejszej działalności gospodarczej. Pozwalają one dokładnie określić zasady umowy zgodnie z postanowieniem dwóch stron. Istota pracy spedytora polega na zawieraniu ogromnej ilości umów, które mają charakter norm względnie obowiązujących.

Gałęzie prawa

Według art. 87 ust. Konstytucji źródłami powszechnie obowiązującego prawa jest:

- Konstytucja,
- Ustawy,
- Umowy międzynarodowe,
- Rozporządzenia.

W polskim prawie wyodrębniono podzbiory prawa, by zakwalifikować dany przepis do konkretnej dziedziny prawa. Podzbiory prawa to gałęzie prawa. W ramach systemu prawa możemy wyróżnić następujące gałęzie:

- Prawo konstytucyjne jest podstawową gałęzią prawa i obejmuje swoim działaniem całokształt stosunków prawnych w państwie. Określa zasady ustrojowe państwa, jego główne organy, prawa, wolności i obowiązki obywatelskie. Prawo konstytucyjne wytycza główne kierunki rozwoju pozostałym gałęziom prawa.
- Prawo administracyjne reguluje organizację administracji państwowej i samorządowej. Określa stosunki prawne wynikające w toku działalności tych organów. Organy administracyjne zarządzają wszystkimi dziedzinami państwa i dotyczą wszystkich obywateli.
- Prawo finansowe jest ściśle powiązane z prawem administracyjnym i normuje gromadzenie środków pieniężnych przez państwo oraz ich rozdział i wydatkowanie, a także określa strukturę oraz tryb działania organów i instytucji finansowych.
- Prawo cywilne to zespół norm regulujących stosunki majątkowe między osobami fizycznymi i prawnymi. Prawo cywilne zajmuje się zasadami zawierania umów gospodarczych np. umowa zlecenie, umowa o dzieło, umowa spedycji. Zagadnienia związane z prawem cywilnym dotyczą każdego obywatela w sposób dosłowny. W życiu codziennym na każdym kroku zawieramy umowy związane z kodeksem cywilnym np. codziennie dokonujemy zakupów w sklepie, codziennie korzystamy z usług transportowych, wielu z nas posiada rachunek bankowy.
- Prawo rodzinne reguluje osobiste i majątkowe stosunki między małżonkami, krewnymi oraz stosunki wynikające z przysposobienia, opieki i kurateli (kuratela to sądowa forma ochrony osoby, która nie może prowadzić sama swoich spraw. Kuratelę sprawuje kurator).
- Prawo pracy to zespół norm regulujących stosunki między pracodawcą i pracownikiem na tle świadczonej pracy. Prawo pracy normuje zasady zawierania umowy o pracę, zasady rozwiązywania umów o pracę, urlopy, bezpieczeństwo i higienę pracy.
- Prawo karne to zespół norm określających, jakie czyny są przestępstwami, ustalających kary za te przestępstwa oraz określających ogólne zasady odpowiedzialności karnej. Prawo karne zajmuje szczególne miejsce w systemie prawnym, ponieważ jest jednym

z najmocniejszych środków za pomocą, których państwo ochrania istniejący porządek prawny.

- Prawo procesowe nie jest jednolitym zespołem norm. Wyodrębnia się w nim prawo cywilne, procesowe i prawo karne procesowe, administracyjne i postępowania administracyjnego.

Czynność prawna

Szczególnie istotne z punktu widzenia każdego człowieka jest prawo cywilne, ponieważ podstawowe zapisy prawa cywilnego dotyczą rozróżnienia pojęcia osoby fizycznej i osoby prawnej.

Osoba fizyczna to każdy człowiek od momentu urodzenia aż do momentu śmierci. Każda osoba fizyczna posiada zdolność prawną, tzn. możliwość występowania w stosunkach cywilnoprawnych (możliwość decydowania o swoim majątku, możliwość zaciągania zobowiązań, możliwość podpisywania umów itp.).

Osoba prawna to sztucznie stworzony twór prawny, który ma możliwość prowadzenia np.: działalności gospodarczej, działalności charytatywnej. Istotą osoby prawnej jest element ludzki, element majątkowy (osoba prawna ma własny majątek, wyodrębniony z majątku członków), element organizacyjny (wyrażający się w istnieniu określonej struktury), element celu działalności. Osobowość prawną podmiot uzyskuje w momencie wpisania go do odpowiedniego rejestru w Sądzie Gospodarczym. Osobami prawnymi są: Skarb Państwa, przedsiębiorstwa państwowe, spółki prawa handlowego, spółdzielnie, fundacje, itp.

Osoba prawna ma, podobnie jak osoba fizyczna, możliwość zaciągania zobowiązań, możliwość podpisywania umów, itp.

Osoba fizyczna i prawna ma prawo podejmować różne czynności zmierzające do zmiany stosunku cywilnego, np.: zawarcie umowy, sporządzenie testamentu. Te czynności w prawie nazywają się czynnościami prawnymi. Czynność prawna to każde zdarzenie, które wywołuje konsekwencje dla osoby fizycznej lub prawnej.

Rodzaje czynności prawnej:

- Czynność prawna jednostronna zachodzi wówczas, gdy do dokonania danej czynności wystarczy złożenie oświadczenia woli przez jedną osobę, np.: testament, przyznanie nagrody, uznanie dziecka, udzielenie pełnomocnictwa, wypowiedzenie umowy, przyjęcie lub odrzucenie spadku, porzucenie rzeczy.
- Czynność prawna dwustronna zachodzi wówczas, gdy do jej dokonania konieczne jest zgodne oświadczenie woli dwóch lub więcej stron, np.: umowa sprzedaży, umowa zlecenie, umowa spedycji. Gospodarcze znaczenie czynności prawnych dwustronnych jest bez porównania większe niż czynności prawnych jednostronnych, znacznie częściej też spotykamy się z nimi w życiu.

Formy czynności prawnej

W zasadzie istnieje dowolność, co do sposobu składania oświadczenia woli. Najczęściej występuje forma ustna, np. klient wyraża zawarcie woli zakupu towarów w sklepie poprzez wskazanie rodzaju towaru i przekazania należności, skasowanie biletu w środku komunikacji miejskiej jest równoznaczne z zawarciem umowy przewozu.

Jeżeli chodzi o formę pisemną to istnieje taki obowiązek w sytuacji, gdy to wynika z przepisów. Niezachowanie formy pisemnej powoduje nieważność czynności prawnej, która w związku z tym nie wywołuje zamierzonych skutków. Forma pisemna jest obowiązkowa tylko wtedy, kiedy jasno jest sprecyzowany zapis prawny. Istnieje jeszcze jedna forma czynności prawnej, tzw. szczególna forma, która dotyczy formy w postaci aktu notarialnego. Ma to miejsce w przypadku np. przeniesienia własności nieruchomości, zawarcia umowy spółki komandytowej, statutu spółki komandytowo – akcyjnej.

Umowy Kodeksu cywilnego

Jedną z podstawowych zasad obrotu gospodarczego jest zasada swobody umów, tzn. dowolność w doborze, jak i sposobie zawierania kontraktu. Dowolność dotyczy tego, z kim można zawrzeć umowę, jej treści, wymienienia również prawa i obowiązki stron. Należy jednak pamiętać o przepisach, które ograniczają dowolność zawierania umów, np.: co do jej formy. W tabeli 1 przedstawione są umowy Kodeksu cywilnego (tzw. umowy nazwane).

Tabela 1. Umowy Kodeksu cywilnego

Nazwa umowy	Nr art. w kodeksie cywilnym
Umowa zlecenie	Art. 734 – 751
Umowa o dzieło	Art. 627 – 646
Umowa agencyjna	Art. 758 - 764
Umowa zamiany	Art. 603 – 604
Umowa komisu	Art. 765 - 773
Umowa dostawy	Art. 605 – 612
Umowa kontraktacji	Art. 613 – 626
Umowa spedycji	Art. 794 - 804
Umowa ubezpieczenia	Art. 805 – 852
Umowa sprzedaży	Art. 535 - 602
Umowa przewozu	Art. 774 – 793
Umowa o roboty budowlane	Art. 647 – 658
Umowa przechowania	Art. 835 - 845
Umowa najmu	Art. 659 - 692
Umowa składu	Art. 853 – 859
Umowa dzierżawy	Art. 693 - 709
Umowa spółki	Art. 860 - 875
Umowa leasingu	Art. 709
Umowa poręczenia	Art. 876 - 887
Umowa pożyczki	Art. 720 - 724
Umowa rachunku bankowego	Art. 725 - 733
Umowa użyczenia	Art. 710 – 719
Umowa darowizny	Art. 888 - 902

Elementy treści umowy według Kodeksu cywilnego:

- data zawarcia umowy,
- wymienione strony umowy, czyli między kim a kim zostaje zawarta umowa,
- przedmiot umowy, czyli po co została zawarta umowa, np.: budowa domu, udzielenie pożyczki, przewóz pasażera środkiem komunikacji, itp.,
- okres na jaki zostaje zawarta,
- obowiązki stron, czyli do czego są zobowiązane strony umowy, np. przewoźnik zobowiązuje się przewieźć pasażera, a pasażer zobowiązuje się zapłacić za przewóz określoną należność,
- forma, wysokość i sposób zapłaty wynagrodzenia,
- możliwość odstąpienia od umowy, np.: rezygnacja z podróży pociągiem,
- podpisy stron.

Umowa dostawy jest to rodzaj umowy cywilnoprawnej w ramach, której jedna jej strona – dostawca zobowiązuje się do:

- wytworzenia rzeczy oznaczonych co do gatunku,
  - dostarczania ich częściami lub co pewien okres,
- druga strona – odbiorca zobowiązuje się:
- odebrać te rzeczy,
  - zapłacić cenę.

Umowa najmu w polskim prawie cywilnym umowa nazwana, w której wynajmujący zobowiązuje się oddać przedmiot najmu do używania w zamian za wynagrodzenie w postaci czynszu płaconego przez najemcę. Przedmiotem najmu mogą być rzeczy ruchome, jak również nieruchomości, a także części rzeczy jako całości lub nawet jej części składowe. Wyłączone z najmu są rzeczy zużywalne a także prawa.

Umowa dzierżawy – przez umowę dzierżawy wydzierżawiający zobowiązuje się oddać dzierżawcy rzecz do używania i pobierania pożytków przez określony lub nie określony czas, a dzierżawca zobowiązuje się płacić wydzierżawiającemu umówiony czynsz.

Umowa przewozu umowa polegająca na tym, że jedna z jej stron – przewoźnik zobowiązuje się do przewiezienia osób lub rzeczy w ramach działalności własnego przedsiębiorstwa, druga strona – do zapłaty w zamian za to wynagrodzenia. Należy do kategorii umów o świadczenie usług; jej celem jest dowiezienie osoby lub rzeczy do miejsca przeznaczenia w określonym czasie. W sytuacjach, gdy przewóz jest ubocznym innego świadczenia, mającego charakter zasadniczy, jest tylko dodatkowym zastrzeżeniem w ramach umowy podstawowej.

Umowa spedycji – umowa polegająca na tym, że jedna z jej stron – spedytor zobowiązuje się do wykonania różnego rodzaju usług związanych z przewozem w ramach działalności własnego przedsiębiorstwa, np. do wysłania lub odbioru przesyłki, druga strona – do zapłaty w zamian za to wynagrodzenia.

Umowa przechowania – umowa, przez którą jedna z jej stron – przechowawca zobowiązuje się do przechowania w stanie nie pogorszonym, rzeczy ruchomej drugiej strony umowy, która tę rzecz w przechowanie oddaje.

Zobowiązanie i prawo zobowiązaniowe

Zawarcie umowy powoduje powstanie stosunku prawnego między dwiema stronami. Jedna ze stron ma prawo żądać od drugiej strony określonego działania np.: w umowie pożyczki, ten, kto dał pożyczkę ma prawo żądać od drugiej strony zwrotu pożyczonej kwoty pieniężnej wraz z odsetkami. Taki stosunek prawny nazywamy zobowiązaniem.

Zobowiązanie polega na tym, że jedna ze stron – zwana wierzycielem – może żądać od drugiej strony, zwanej dłużnikiem określonego zachowania się zwanego świadczeniem. Uprawnienia przysługujące wierzycielowi nazywamy wierzytelnością, a obowiązek dłużnika to dług.

Konsekwentnie: w umowie pożyczki, osoba, która pożycza pieniądze to wierzyciel, a suma pieniężna to wierzytelność; natomiast osoba, która pożyczyła pieniądze to dłużnik, która posiada dług.

Świadczenie może być różnego rodzaju np.: w umowie o dzieło będzie to budowa domu, w umowie spedycji zobowiązane do przewozu towarów itp.

Warto poznać sytuacje, które powodują powstanie zobowiązania – te sytuacje nazywamy źródłem zobowiązań. Do nich należą:

- umowy (czynności prawne dwustronne),
- czyny niedozwolone; są to zachowania polegające na wyrządzeniu komuś szkody majątkowej (np. zabicie szyby piłką) i pociągające za sobą obowiązek naprawienia tej szkody,
- akty administracyjne polegają na wydaniu decyzji przez organ administracji państwowej np. zobowiązanie obywateli do dostarczenia towarów określonej odbiorcy w razie klęski żywiołowej,
- inne zdarzenia, do których zaliczymy bezpodstawne wzbogacenie, polegające na uzyskaniu korzyści majątkowych kosztem innej osoby, bez podstawy prawnej np. bank przez pomyłkę prześle na nasze konto nienależną kwotę pieniężną to zgodnie z prawem mamy obowiązek powiadomić bank o pomyłce. Do innych zdarzeń zaliczymy również prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia, np.: w sytuacji, kiedy nasz sąsiad wyjechał na

urlop, a my za niego płacimy rachunek za energię elektryczną. Po powrocie z urlopu sąsiad ma obowiązek zwrotu określonej kwoty.

W definicji zobowiązania dłużnik ma obowiązek wykonania świadczenia dla wierzyciela. Zobowiązane zostaje wykonane tylko wtedy, gdy świadczenie zostaje spełnione w sposób należyty.

Wygaśnięcie zobowiązania następuje również w innych przypadkach:

- śmierć dłużnika,
- zwolnienie z długu – wierzyciel może zwolnić dłużnika ze spłaty np. pożyczki,
- potrącenia (kompensacyjne) – mają miejsce w przypadku, kiedy dwie strony są dla siebie wierzycielem i dłużnikiem (np. dwie hurtownie),
- odnowienie – występuje w sytuacji, kiedy dłużnik w celu umorzenia zobowiązania zobowiązuje się świadczyć, co innego, oczywiście za zgodą wierzyciela

4.1.2 Pytania sprawdzające

Odpowiadając na pytania, sprawdzisz, czy jesteś przygotowany do wykonania ćwiczeń:

1. Co to jest prawo w znaczeniu podmiotowym i przedmiotowym?
2. Z jakich elementów składa się norma prawna?
3. Jakie wyróżniamy gałęzie prawa w polskim prawie?
4. Na czym polega czynność prawna?
5. Jakie znasz formy czynności prawnej?
6. Jakie znasz umowy Kodeksu cywilnego?
7. Jakie znasz źródła zobowiązań?

4.1.3 Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Rozpoznaj i wyróżnij elementy normy prawnej w podanych przepisach prawnych:

Przykład 1

„Kto namową lub przez udzielanie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5” (art. 151 k.k.).

Przykład 2

„Kto zawiadamia o przestępstwie lub o przestępstwie skarbowym organ powołany do ścigania wiedząc, że przestępstwa nie popełniono, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2” (art. 238. k.k.).

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania dotyczącym norm prawnych,
- 2) zapoznać się z podanymi przykładami przepisów norm prawnych,
- 3) wyróżnić elementy normy prawnej do każdego przykładu,
- 4) zapisać wyniki w poniższej tabelce.

Przykład	Dyspozycja	Hipoteza	Sankcja
1. „Kto namową lub przez udzielanie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5” (art. 151 k.k.).			
2. „Kto zawiadamia o przestępstwie lub o przestępstwie skarbowym organ powołany do ścigania wiedząc, że przestępstwa nie popełniono, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2” (art. 238. k.k.).			

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- literatura z rozdziału 6 poradnika dla ucznia.

Ćwiczenie 2

Do niżej podanych zdarzeń prawnych dopasuj gałęzie prawne.

L.p.	Zdarzenie prawne	Gałęzie prawne
1.	Urlop wypoczynkowy dla pracownika	
2.	Dochody i wydatki budżetu państwa	
3.	Zawarcie umowy zlecenia	
4.	Rozwód małżonków	
5.	Podanie o rozpatrzenie sprawy do urzędu gminy	
6.	Wolności obywatelskie	
7.	Czas pracy pracownika	
8.	Tryb wnoszenia zażalenia na wyrok sądu	
9.	Adopcja.	
10.	Kradzież z włamaniem.	

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) zapoznać się z przedstawionymi w tabeli zdarzeniami prawnymi,
- 2) wpisać właściwe gałęzie prawne do tabelki.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- literatura z rozdziału 6 poradnika dla ucznia.

Ćwiczenie 3

Scharakteryzuj sześć wybranych umów. (np. umowa dostawy, najmu, dzierżawy, spedycji, przechowania). Opis powinien zawierać: co jest przedmiotem umowy, jaka jest wymagana forma umowy, strony umowy, zobowiązania stron, wygaśnięcie umowy. Odpowiedzi wpisz do poniższej tabelki.

Nazwa umowy	Charakterystyka umowy
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania,
- 2) skorzystać z formy książkowej lub odnaleźć na stronie internetowej kodeks cywilny,
- 3) odszukać odpowiedni artykuł w Kodeksie cywilnym (patrz tabela na początku materiału nauczania),
- 4) scharakteryzować sześć wybranych umów; opis powinien zawierać: co jest przedmiotem umowy, jaka jest wymagana forma umowy, strony umowy, zobowiązania stron, wygaśnięcie umowy,
- 5) odpowiedzi wpisać do tabelki,
- 6) zaprezentować wykonane ćwiczenie.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- Kodeks cywilny w formie książkowej lub komputer z dostępem do Internetu.

Ćwiczenie 4

Na podstawie druku umowy pożyczki zinterpretuj pojęcia dotyczące zobowiązań: wierzyciel, wierzytelność, dłużnik, dług.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) przeczytać cechy umowy pożyczki,

- 2) odnaleźć na stronie internetowej wzór umowy pożyczki,
- 3) wydrukować umowę pożyczki,
- 4) zapoznać się z drukiem umowy pożyczki,
- 5) przyjmując fikcyjne dane wypełnić druk umowy pożyczki,
- 6) po zakończeniu pracy wskazać na druku: wierzyciela, wierzytelność, dłużnika i dług.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- druk umowy pożyczki,
- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny.

4.1.4. Sprawdzian postępów

Czy potrafisz:

	Tak	Nie
1) interpretować budowę normy prawnej?	☐	☐
2) określać gałęzie prawne?	☐	☐
3) charakteryzować umowy kodeksu cywilnego?	☐	☐
4) interpretować pojęcia związane z zobowiązaniami?	☐	☐

4.2. Unormowania prawne dotyczące działalności przewozowej stosowane w transporcie kolejowym w Polsce

4.2.1. Materiał nauczania

Podstawową działalność przedsiębiorstwa transportowego wykonywaną w wyniku zawarcia umowy z usługobiorcą, regulują w Polsce przepisy prawa cywilnego sformułowane:

- w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny,
- w ustawie z dnia 15 listopada, 1984 r. Prawo przewozowe,
- w przepisach wykonawczych,
- w instrukcjach i przepisach służbowych.

Kodeks cywilny

Przepisy zawarte w Kodeksie cywilnym formułują podstawowe zasady umowy przewozu, stanowiąc jedynie ramy do wypełnienia przez przepisy szczególne, regulujące obszerną i skomplikowaną materię przewozów. Na terenie Polski umowa przewozu jest regulowana przez art. 774 – 793 kodeksu cywilnego. Artykuł 774 K.C. definiuje działalność umowę przewozu następująco „Przez umowę przewozu przewoźnik zobowiązuje się w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa, do przewiezienia za wynagrodzeniem osób lub rzeczy”.

Prawo przewozowe

Aktem prawnym ważnym dla osoby, która prowadzi działalność transportową jest ustawa z dnia 15 listopada 1984 roku Prawo przewozowe (tj. Dz. U z 2000 Nr 50, poz. 601 z późniejszymi zmianami). Ustawa ta reguluje przewóz osób i rzeczy wykonywany odpłatnie na podstawie umowy, przez uprawnionych do tego przewoźników. Ten akt prawny określa:

- zasady przewozu osób i przesyłek bagażowych,
- przewóz przesyłek towarowych,
- zabezpieczenie roszczeń i likwidacja przesyłek,
- odpowiedzialność przewoźnika z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu osób oraz sposób dochodzenia roszczeń i odszkodowań z tytułu zawarcia umowy przewozu.

Przepisy wykonawcze

Minister właściwy do spraw transportu wydał następujące rozporządzenia i zarządzenia:

- w sprawie przewozu przesyłek towarowych,
- w sprawie szczegółowych zasad i warunków transportu zwierząt,
- w sprawie warunków przewozu rzeczy, które ze względu na kształt, rozmiary lub masę albo drogę przewozu mogą powodować trudności transportowe,
- w sprawie wykazu rzeczy niebezpiecznych wyłączonych z przewozu koleją oraz szczególnych warunków przewozu rzeczy niebezpiecznych dopuszczonych do przewozu,
- w sprawie kolejowych norm ubytków naturalnych niektórych artykułów przewożonych transportem kolejowym,
- regulamin przewozu przesyłek towarowych. Regulamin ten określa w szczególności warunki, tryb odprawy, przewozu oraz odbioru przesyłek towarowych, czyli czynności, które nie znajdują odpowiedniego unormowania w prawie przewozowym oraz przepisach wykonawczych.

Ustawa o transporcie kolejowym

Przepisy ustawy określają:

- zasady korzystania z infrastruktury kolejowej, zarządzania infrastrukturą kolejową i jej utrzymaniem,
- zasady prowadzenia ruchu kolejowego i wykonywania przewozów kolejowych,
- warunki techniczne eksploatacji pojazdów kolejowych,
- zasady i instrumenty regulacji transportu kolejowego.

Na mocy tej ustawy został powołany Urząd Transportu Kolejowego. Stworzenie nowego organu państwa podyktowane było wymogiem implementacji prawa Unii Europejskiej do porządku prawnego RP. Przed nowopowołanym urzędem postawiono wiele zadań, których realizacja ma zapewnić prawidłowy rozwój rynku usług kolejowych i poprawę bezpieczeństwa w transporcie kolejowym.

Do podstawowych funkcji Urzędu Transportu Kolejowego należą:

- regulacja transportu kolejowego,
- licencjonowanie transportu kolejowego,
- nadzór techniczny nad eksploatacją i utrzymaniem linii kolejowych oraz pojazdów kolejowych,
- nadzór nad bezpieczeństwem ruchu kolejowego,
- monitorowanie rozwoju rynku kolejowego,
- podnoszenie standardów bezpieczeństwa w transporcie kolejowym,
- współpracę z europejskimi instytucjami odpowiedzialnymi za funkcjonowanie i rozwój wspólnego rynku usług kolejowych.

Instrukcje i przepisy służbowe

Przepisy prawa przewozowego wraz z postanowieniami taryfowymi regulują wzajemne stosunki między koleją a osobami korzystającymi z jej usług, czyli klientami. Na te przepisy mogą się, zatem powoływać obie strony, tzn. kolej i klienci we wszystkich sprawach związanych z łączącymi ich stosunkami.

Odmienny charakter mają natomiast wszelkie instrukcje i przepisy służbowe. Służą one uregulowaniu stosunków wewnątrz kolei, regulują działalność jednostek, komórek organizacyjnych i pracowników kolei. Z tego względu ani kolej, ani jej klienci nie mogą się na tego rodzaju przepisy powoływać we wzajemnych stosunkach, nawet, jeżeli dany przepis dotyczy bezpośrednio organizowania lub wykonywania eksploatacji handlowej.

Dokumenty przewozowe w zakresie osób i rzeczy

Dokumentem przewozowym nazywa się każdy pisemny dowód zawarcia umowy przewozu. W ściślejszym znaczeniu termin ten odnosi się do dokumentów stanowiących dowód zawarcia umowy o przewóz rzeczy – przesyłek, towarów. Podstawowym dokumentem przewozowym, występującym w transporcie kolejowym jest list przewozowy.

Według przepisów obowiązujących na kolei w liście przewozowym powinny się pojawić następujące informacje:

- miejsce i data wystawienia,
- stacja przeznaczenia,
- adres i nazwa odbiorcy lub jego nazwisko i imię,
- adres i nazwa lub nazwisko i imię nadawcy oraz jego podpis,
- nazwa towaru,
- oznaczenie ilości towaru w jednostkach wagi, objętości, powierzchni lub w sztukach,
- rodzaj przewozu,
- rodzaj opakowania, cechy i numery,
- koszty przewozu.

W transporcie kolejowym przywiązuje się duże znaczenie do kwestii ścisłego określenia przesyłki w liście przewozowym. W szczególności nazwa towaru, mające podstawowe znaczenie dla zakwalifikowania go do odpowiedniej grupy towarowej oraz dla obliczenia wysokości przewoźnego, powinna być podana zgodnie z prawidłowym nazewnictwem.

Oprócz wzmianek obowiązkowych, kolejowy list przewozowy zawierać może również inne oświadczenia, przewidziane w przepisach, a których zamieszczenie zależy od szczególnych okoliczności lub też od woli stron, a w szczególności od woli nadawcy.

Spśród tego rodzaju wzmianek dodatkowych wyróżnić można trzy kategorie:

- 1) **wzmianki warunkowe** – nie muszą stanowić treści każdego listu przewozowego, lecz stają się obowiązkowe w określonych okolicznościach. Do wzmianek tego typu zaliczyć można:
  - deklarację wartości przesyłki,
  - oświadczenie o załączeniu dokumentów wymaganych przez właściwe organy administracji państwowej.
- 2) **wzmianki fakultatywne** – zależą wyłącznie od woli stron, a w szczególności od woli nadawcy. Do wzmianek fakultatywnych można zaliczyć:
  - wskazanie miejsca dostarczenia przesyłki, jeżeli ma ona być dostarczona do punktu znajdującego się poza stacją przeznaczenia,
  - obciążenie przesyłki zaliczeniem,
  - deklarację wartości przesyłki w tych wszystkich wypadkach, w których nie ma obowiązku deklarowania wartości,
  - żądanie przewiezienia wagonowej przesyłki pośpiesznej z zachowaniem terminu dostawy przewidzianego dla przesyłek ekspresowych.
- 3) **wzmianki o charakterze informacyjnym** – nie odnoszą się do umowy przewozu, lecz przeznaczone są wyłącznie do wiadomości odbiorcy. Wynikają one mogą ze stosunku, jaki łączy nadawcę z odbiorcą przesyłki.

W transporcie kolejowym list przewozowy składa się z 4 egzemplarzy:

- **oryginał** – listu przewozowego przeznaczony jest dla odbiorcy. Towarzyszy on przesyłce w czasie transportu i służy do dokonywania wpisów związanych z wykonywaniem przewozu oraz ze zmianą umowy w czasie przewozu. Kolej zobowiązana jest do dołożenia należytej staranności w stosunku do listu przewozowego oraz dołączonych do niego dokumentów. W razie zagubienia załączonych dokumentów ponosi ona odpowiedzialność. Natomiast w wypadku zagubienia samego listu przewozowego z winy kolei obowiązana jest ona po prostu do wydania bezpłatnie osobie uprawnionej odpisu tego dokumentu. List przewozowy wydawany jest na stacji przeznaczenia odbiorcy, po opłaceniu przez niego ewentualnych kosztów transportu, powstałych w drodze lub na stacji przeznaczenia.
- **ceduła** – podobnie jak oryginał listu przewozowego towarzyszy przesyłce w czasie transportu i służy również do dokonywania wpisów odnoszących się do wykonania przewozu oraz umowy w czasie przewozu. Po pokwitowaniu na niej odbioru przesyłki ceduła pozostaje na stacji przeznaczenia jako dowód wykonania przewozu przez kolej.
- **grzbiet** – jest tym egzemplarzem kompletu listu przewozowego, który pozostaje na stacji nadania. Obejmuje on tę samą treść początkową, co inne egzemplarze kompletu. Nie zawiera jednak, z natury rzeczy, niektórych wzmianek późniejszych odnoszących się do wykonania przewozu.
- **wtórnik** – jest to kopia listu przewozowego, jego drugi egzemplarz, przeznaczony dla wysyłającego. Według obowiązującego aktualnie wzoru, wtórnikiem nazywa się jednak nie drugi z kolei egzemplarz, lecz egzemplarz czwarty, tzn. ostatni. Wtórnik stanowi najważniejszy, obok oryginału, egzemplarz listu przewozowego. Według postanowień ostemplowany wtórnik stanowi dla nadawcy poświadczenie nadania przesyłki do przewozu. W związku z tym może on stanowić dowód na treść umowy przewozu.

Prawa i obowiązki uczestników umowy przewozu

Przy zawieraniu umowy przewozu wysyłający powinien podać przewoźnikowi swój adres oraz adres odbiorcy i miejsce przeznaczenia, oznaczenie przesyłki według rodzaju, ilości oraz sposobu opakowania. Jeżeli stan zewnętrzny przesyłki lub jej opakowanie nie są odpowiednie, przewoźnik może zażądać, aby wysyłający złożył pisemne oświadczenie, co do stanu przesyłki, a w razie rażących braków, może nawet odmówić w ogóle przewozu. Jeżeli przewoźnik przy przyjmowaniu do przewozu stwierdzi uchybienia dotyczące stanu zewnętrznego przesyłki albo jej opakowania, powinien on zgłosić odpowiednie zastrzeżenia, żądając wpisania odpowiedniego oświadczenia ze strony nadawcy w dokumencie przewozowym lub też w innej formie. Podniesienie tego rodzaju zastrzeżeń ma ogromne znaczenie prawne. Jeżeli bowiem przewoźnik przyjmie przesyłkę bez zastrzeżeń, okoliczność ta stwarza, że przesyłka znajdowała się w należytym stanie. Poza tym do obowiązków wysyłającego należy prawidłowe oznakowanie przesyłki, jak również określenie wagi przesyłki.

Do obowiązków wysyłającego należy dokonanie czynności ładunkowych. W transporcie kolejowym istnieją dla towarów o dużych ciężarach właściwych specjalnie ustalone normy ładunkowe, mające na celu prawidłowe wykorzystanie ładowności wagonu. Za nieprzestrzeganie ustalonych norm wysyłający zobowiązany jest do zapłacenia kary umownej, nie wolno, bowiem dopuszczać do przeciążenia wagonu.

Podstawowym obowiązkiem wysyłającego jest zapłacenie przewoźnego oraz innych należności przewozowych wynikających z właściwej taryfy, a jeżeli taryfa nie przewiduje odpowiedniej stawki za konkretną usługę – z umowy stron. Przepisy nie przesądzają kwestii, w którym momencie powinny być opłacone należności przewozowe. Według zasad ogólnych kwestia ta zależy od woli stron. Strony zawierające umowę przewozu mogą ustalić, że należności te będą opłacane:

- w całości z góry,
  - częściowo z góry,
  - z dołu, tzn. przy odbiorze przesyłki,
  - co pewien okres z dołu np. w formie rozliczeń ryczałtowych lub kredytowych.
- Wysyłającemu przysługują z tytułu umowy o przewóz następujące uprawnienia:
- wysyłający może żądać od przewoźnika wydania mu odpisu listu przewozowego albo innego poświadczenia przyjęcia przesyłki do przewozu,
  - wysyłającemu przysługuje prawo odstąpienia od umowy, jeżeli rozpoczęcie lub dokonanie przewozu dozna czasowej przeszkody na skutek okoliczności zachodzącej po stronie przewoźnika,
  - wysyłającemu przysługuje ponadto uprawnienie do zmiany umowy przewozu czyli do rozporządzania (dysponowania) przesyłką w czasie transportu.

Podstawowym obowiązkiem przewoźnika jest przewiezienie przesyłki na miejsce przeznaczenia oraz wydanie jej osobie wskazanej jako odbiorcy:

- w całości,
- w stanie nie pogorszonym,
- we właściwym terminie.

Wykonanie przewozu jest prawidłowym sposobem wygaśnięcia zobowiązania przewoźnika. Po nadejściu przesyłki do miejsca przeznaczenia przewoźnik powinien niezwłocznie zawiadomić odbiorcę. Zawiadomienie takie – awizo, może być dokonane w różny sposób, np. telefonicznie, telegraficznie, pocztą itp.,. Jeżeli przesyłki nie można doręczyć odbiorcy, np. z powodu błędnego adresu albo odbiorca odmawia przyjęcia, przewoźnik powinien niezwłocznie zawiadomić o tym wysyłającego. Natomiast, gdy wysyłający nie nadeśle w odpowiednim czasie wskazówek, co należy uczynić z przesyłką, przewoźnik powinien oddać przesyłkę na przechowanie lub zabezpieczyć ją w inny sposób.

Jeżeli zaś przesyłka jest narażona na zepsucie albo jej przechowanie wymaga kosztów, na które nie ma pokrycia, przewoźnik może ją sprzedać na koszt i rachunek wysyłającego.

W okresie od przyjęcia przesyłki do przewozu, aż do chwili wydania jej odbiorcy na przewoźniku spoczywa obowiązek pieczy nad przesyłką, to znaczy obowiązek zachowania jej substancji w całości oraz w stanie niepogorszonym. Obowiązek pieczy nad przesyłką rozciąga się na cały okres trwania przewozu, bez względu na ewentualne skorzystanie z dalszych przewoźników jako podwykonawców.

Odpowiedzialność za stan przesyłki

Szkody w substancji przesyłki przejawiać się mogą w różnej postaci:

- jako utrata przesyłki – zaginięcie całkowite,
- jako ubytek – częściowe zaginięcie,
- jako uszkodzenie,
- jako zniszczenie,
- jako szkody o charakterze mieszanym.

Wysokość odszkodowania, obejmuje naprawienie szkody obejmujące straty, które poszkodowany poniósł oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.

Przez termin przewozu rozumie się okres, w ciągu, którego przewoźnik powinien wykonać przewóz i wydać przesyłkę odbiorcy w miejscu przeznaczenia lub też postawić mu ją do dyspozycji.

W transporcie kolejowym terminy dostawy dla przesyłek towarowych określone są w zależności od następujących elementów:

- od rodzaju przesyłek z terminem dostawy przewidzianym dla przesyłek ekspresowych,
- od rodzaju linii,
- od długości trasy przewozu.

Ustalone w prawie kolejowym terminy mają charakter terminów maksymalnych, tzn. takich, których kolej nie może przekroczyć, ani też przedłużyć na podstawie umowy.

W razie powstania szkody każda ze stron może przeprowadzić postępowanie reklamacyjne. Reklamacją nazywa się bezpośredni tryb dochodzenia roszczeń wobec drugiej strony danego stosunku prawnego. Reklamacja ma charakter fakultatywny tzn., że skorzystanie z tej drogi dochodzenia roszczeń wobec przewoźnika zależy tylko od woli i uznania osoby uprawnionej, która niezależnie od tego ma prawo dochodzić swych roszczeń bezpośrednio w trybie sądowym lub arbitrażowym. Reklamacja powinna być złożona w formie pisemnej, z dołączeniem potrzebnych dokumentów, takich jak list przewozowy, protokół szkody, rachunek handlowy dotyczący przewożonej przesyłki, obliczenie wysokości szkody.

Do reklamacji z tytułu zaginięcia lub uszkodzenia przesyłki należy ponadto dołączyć dowody stwierdzające wysokość szkody. W razie niemożności przedstawienia takich dowodów wysokość szkody może być udowodniona także w inny sposób, np. w formie pisemnych zeznań świadków z uwierzytelnionym podpisem.

4.2.2. Pytania sprawdzające

Odpowiadając na pytania, sprawdzisz, czy jesteś przygotowany do wykonania ćwiczeń.

1. Jaki akt prawny reguluje podstawowe zapisy dotyczące umowy przewozu?
2. Jakie elementy przewozu reguluje ustawa Prawo przewozowe?
3. Jaką tematykę określa ustawa o transporcie kolejowym?
4. Jakie zadania leżą w gestii Urzędu Transportu Kolejowego?

5. Czy instrukcje kolejowe mogą być wykorzystywane w rozwiązywaniu sporów z klientami?
6. Jaka jest struktura listu przewozowego i co stanowi jego treść?
7. Jakie obowiązki spoczywają na wysyłającym przesyłki w transporcie kolejowym?
8. Co nazywamy reklamacją?

4.2.3. Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Scharakteryzuj ustawę o transporcie kolejowym, odpowiadając na poniższe pytania:

1. Jakie zasady określają przepisy ustawy o transporcie kolejowym?
2. Na czym polega zarządzanie infrastrukturą kolejową?
3. Jakie zadania leżą w zakresie nadzoru technicznego nad eksploatacją linii kolejowych i bezpieczeństwa ruchu kolejowego?
4. Jakie są podstawowe zasady bezpieczeństwa w ruchu kolejowym?
5. Jakie są podstawowe zadania Państwowej Komisji Badania Wypadków Kolejowych?
6. Jakie formalności prawne musi spełnić przewoźnik, który chce użytkować infrastrukturę kolejową?
7. Jakie są zasady przyznawania koncesji w transporcie kolejowym?

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania dotyczącym Ustawy o transporcie kolejowym,
- 2) zapoznać się z pytaniami do ćwiczenia,
- 3) odszukać w Internecie ustawę o transporcie kolejowym,
- 4) odnaleźć odpowiednie zapisu prawne dotyczące pytań,
- 5) udzielić odpowiedzi w dowolnie wybranej formie.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny,
- Ustawa o transporcie kolejowym,
- Ustawa prawo przewozowe.

Ćwiczenie 2

Dokonaj interpretacji przepisów Ustawy z dnia 15 listopada 1984 Prawo przewozowe określając:

- zasady przewozu osób i przesyłek bagażowych,
- podstawowe zasady przewozu przesyłek towarowych,
- metody zabezpieczenia roszczeń w stosunku umowy przewozu,
- zasady odpowiedzialności przewoźnika z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu osób,
- zasady odpowiedzialności przewoźnika z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu przesyłek towarowych.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) odnaleźć stronę internetową zawierającą treść ustawy Prawo przewozowe,
- 2) zapoznać się z treścią ustawy,
- 3) wyszukać właściwe przepisy prawa.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny,
- Ustawy Prawo przewozowe i o transporcie kolejowym.

Ćwiczenie 3

Scharakteryzuj umowę przewozu według Kodeksu cywilnego.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) odnaleźć stronę internetową zawierającą treść przepisów kodeksu cywilnego,
- 2) odnaleźć art. 774 – 793 Kodeksu cywilnego,
- 3) napisać najważniejsze elementy umowy przewozu,
- 4) porównać sporządzone umowy z kolegą w klasie.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny.

Ćwiczenie 4

Sporządź umowę o przewóz przesyłki transportem kolejowym.

Nadawca przesyłki towarowej zadeklarował chęć przewozu materiałów budowlanych. Przewozy będą wykonywane cyklicznie przez okres 2 tygodni. Każdego dnia przewoźnik kolejowy przewiezie 150 ton materiałów budowlanych na trasie Katowice – Wrocław. Cena za przewóz zgodna z taryfą towarową PKP CARGO.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania dotyczącym dokumentów przewozowych,
- 2) wyszukać w Internecie przykładową umowę przewozową,
- 3) na podstawie umowy przewozu przygotować własną umowę do podanych założeń,
- 4) ustalić odległość taryfową,
- 5) przyjąć dane fikcyjne,
- 6) przedstawić dokument na forum grupy.

Wypożyczenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Kodeks cywilny,
- wzory umów,
- taryfa towarowa.

Ćwiczenie 5

Określ formalności prawne związane z udzielaniem przez Urząd Transportu Kolejowego licencji na użytkowanie linii kolejowych, a w szczególności:

1. Określ procedurę udzielania licencji na wykonywanie przewozów kolejowych osób lub rzeczy.
2. Określ procedurę przygotowania dokumentów i informacji wymaganych do wniosku o udzielenie licencji na wykonywanie przewozów kolejowych.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) odnaleźć stronę internetową Urzędu Transportu Kolejowego,
- 2) odnaleźć właściwe przepisy prawne dotyczące zasad udzielania licencji,
- 3) wyszukać odpowiedzi,
- 4) porównać odpowiedzi z kolegą.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- Ustawa Prawo przewozowe,
- Ustawa o transporcie kolejowym.

4.2.4. Sprawdzian postępów

Czy potrafisz:

	Tak	Nie
1) interpretować wybrane przepisy ustawy o transporcie kolejowym?	☐	☐
2) interpretować przepisy ustawy prawo przewozowe?	☐	☐
3) charakteryzować umowę przewozu na podstawie Kodeksu cywilnego oraz ustawy Prawo przewozowe?	☐	☐
4) sporządzać umowę o przewóz?	☐	☐

4.3. Przewóz osób i bagażu

4.3.1. Materiał nauczania

Zasady przewozu osób

Do zawarcia umowy dochodzi zazwyczaj wtedy, kiedy zainteresowane strony uzgodnią wszystkie jej warunki i wyrażą wolę jej zawarcia. Uzgadnianie treści umowy nazywamy negocjacjami. Dłuższy okres rokowań wymaga np., zawarcie umowy na przewóz grupy podróżnych pociągiem nadzwyczajnym np. kolonijnym. O wiele szybciej i prościej zawiera się umowę przewozu w komunikacji międzynarodowej. Podróżny wybiera termin przejazdu, rodzaj pociągu, klasę itp. Najprostszym sposobem zawarcia umowy przewozu jest nabycie biletu w kasie, w biurze podróży, u konduktora, itp.

Bilet na przejazd jest dowodem zawarcia umowy przewozu, dokumentem uprawniającym do korzystania z oznaczonych w nim świadczeń przewozowych oraz dowodem zapłaty należności.

Każdy bilet na przejazd powinien zawierać następujące dane:

- nazwę stacji wyjazdu i przeznaczenia,
- drogę przejazdu oraz wskazanie stacji pośrednich,
- rodzaj pociągu i klasę,
- odległość taryfową,
- rodzaj taryfy (normalna lub ulgowa),
- wysokość opłaty za przejazd,
- datę wskazującą pierwszy dzień ważności biletu,
- czas ważności,
- numer biletu.

Rys. 1. Bagażowy bilet na przewóz roweru. Na podstawie instrukcji dla kierowników, konduktorów H – 22, Warszawa 2000

Dane szczególne		Kasa wydania	
(PKP)		Nieważny	
PRZEWÓZ – POD OPIEKĄ PODRÓŻNEGO.		109900090	
		12.10.98	
Klasa	Liczba osób -		
x ROWER LUB WÓZEK T/P	xx N xx50%		
Wyjazd w dniu	Na przejazd tam	Na przejazd z powrotem	
13.10.98	13.10.98	15.10.98	
Od	Warszawa Centralna		
Do	Poznań Gł.		
Seria A	Nr	km	Cena zł
00000582-15	000005821	306 xx	****0,80
			****12,20

Każdy podróżny, który nie ma biletu na przejazd, powinien uprzedzić o tym konduktora przed wejściem lub niezwłocznie po wejściu do pociągu. Również podróżny, który zgubi bilet i stwierdzi to przed przeprowadzeniem kontroli, powinien o tym fakcie zgłosić konduktorowi.

Podróżny, który nie uprzedzi konduktora o braku biletu i został ujawniony w czasie kontroli, ponosi konsekwencje takiego zachowania w formie kary pieniężnej płaconej niezależnie od opłaty za przejazd.

Od podróżnego, który został ujawniony w czasie kontroli bez biletu, pobiera się opłatę za przejazd obliczoną według tabeli opłat normalnych lub ulgowych za całą drogę przejazdu, tj. od stacji wyjazdu podróżnego do stacji, na której podróżny zamierza przejazd zakończyć oraz karę pieniężną. Jeżeli nie można ustalić bez wszelkiej wątpliwości, od której stacji podróżny odbywa przejazd bez biletu, opłatę za przejazd pobiera się od stacji wyjazdu pociągu.

Jeżeli podróżny nie ma pieniędzy lub z innych powodów odmawia zapłaty w pociągu, należy go wylegitymować i sporządzić wezwanie do zapłaty. W wezwaniu do zapłaty należy zamieścić dane personalne podróżującego, adres zamieszkania, nazwę i numer dokumentu na podstawie, którego ustalono dane.

Podróżnego, który nie ma biletu i odmawia zapłaty za przejazd oraz wylegitymowania się, obsługa pociągu ma prawo zażądać opuszczenia pociągu na najbliższej stacji kolejowej. Często do przeprowadzenia takich czynności prosi się o pomoc funkcjonariuszy Policji lub Straży Ochrony Kolei.

Zakup biletu powoduje, że pasażer nabywa uprawnienia wobec kolei.

Uprawnienia podróżnego można wymienić w następującej kolejności:

- **uprawnienia główne** do świadczenia przewozowego, polegają na tym, że podróżny może skorzystać ze środków kolejowych i przejechać od stacji wyjazdu do stacji przeznaczenia w okresie ważności biletu, takim rodzajem pociągu i w takiej klasie wagonu jakie zostały oznaczone na bilecie.
- **uprawnienia dodatkowe** do których należą następujące możliwości: zabranie ze sobą bezpłatnie jednego dziecka w wieku do lat 4, zabranie ze sobą zwierząt i bagażu podręcznego, korzystanie z przerw w podróży, wagonów restauracyjnych itp.,
- **zmiana umowy przewozu** – dotyczy zmiany przez podróżnego niektórych warunków zawartej umowy. Prawo dopuszcza możliwość zmiany warunków umowy przewozu przed rozpoczęciem podróży lub w jej trakcie.

Podróżny może zmienić umowę przewozu przez:

- żądanie przesunięcia terminu wyjazdu,
- przejście do innej grupy lub pociągu o innej taryfie,
- przejazd inną drogą niż wskazana na bilecie,
- przejazd do stacji dalej położonej niż inna stacja przeznaczenia określona na bilecie.
- uprawnienia do odstąpienia od umowy i otrzymania zwrotu zapłaconych należności, podróżny może zrezygnować z przysługującego mu świadczenia przewozowego.

Podróżny może odstąpić od umowy przewozu z własnej inicjatywy, z przyczyn zupełnie niezależnych od kolei albo też z przyczyn, za które kolej ponosi pełną odpowiedzialność. Rozróżnienie przyczyn, dla których podróżny odstąpił od umowy przewozu ma znaczenie przy dokonywaniu zwrotu należności za niewykorzystany przejazd. W razie, bowiem odstąpienia z przyczyn leżących po stronie podróżnego, kolej potrąca od zwracanej kwoty opłatę manipulacyjną. Takiego potrącenia nie dokonuje się natomiast, jeżeli odstąpienie zostało spowodowane przez kolej.

Przesyłki bagażowe

Przesyłką bagażową są to rzeczy nadane do przewozu przez podróżnego. Masa całej przesyłki nie może przekroczyć 30 kg. Podstawowym elementem określenia przesyłki bagażowej jest stwierdzenie, że są to rzeczy nadane do przewozu przez podróżnego. Przewóz bagażu wywodzi się, bowiem z uznania prawa podróżnego do zabrania z sobą rzeczy

potrzebnych mu w podróży, czy też w związku z nią. Przewóz bagażu traktowany jest jako świadczenie dodatkowe do przewozu osób i prawo do nadania takiej przesyłki posiada podróżny jako strona umowy. Wystarczającym dowodem w tym względzie jest okazanie biletu na przejazd. Drugim ważnym elementem pojęcia przesyłki bagażowej jest określenie – rzeczy nadane do przewozu. Rzeczy oddane do przewozu zostają poddane pieczy przez pracowników kolei. Kolej ponosi całkowitą odpowiedzialność za stan przesyłki. Istotnym elementem jest opakowanie przesyłki bagażowej, zabezpieczające rzeczy nadawane do przewozu przed zaginięciem lub uszkodzeniem.

Do przewozu bez opakowania mogą być przyjęte takie przedmioty jak:

- rowery,
- wózki dziecięce,
- fotele dla chorych,
- instrumenty muzyczne,
- kajaki, itp.

4.3.2. Pytania sprawdzające

Odpowiadając na pytania, sprawdzisz, czy jesteś przygotowany do wykonania ćwiczeń.

1. Jakie znasz sposoby zawierania umów przewozu osób w komunikacji kolejowej?
2. Jakie dane powinny znaleźć się na bilecie kolejowym?
3. Jakie czynności prawne należy przeprowadzić w wypadku stwierdzenia podróżnego korzystającego z usług kolejowych bez ważnego biletu?
4. Jakie uprawnienia przysługują podróżnemu z tytułu zawarcia umowy przewozowej?
5. Jakie prawa przysługują podróżnemu z tytułu zawarcia umowy o przewóz przesyłki bagażowej?

4.3.3. Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Ustal wysokość kary za jazdę bez ważnego biletu.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) odnaleźć na stronie internetowej dowolnego przewoźnika zasady i tryb postępowania w przypadku ujawnienia podróżnego bez ważnego biletu w pociągu,
- 2) porównać uzyskane odpowiedzi z kolegą z grupy.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu.

Ćwiczenie 2

Ustal zasady oraz wysokość opłaty za przewóz roweru na wskazanej trasie kolejowej.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) odnaleźć na stronie internetowej dowolnego przewoźnika taryfę opłat za przewóz roweru,
- 2) obliczyć wysokość opłaty na wskazanej trasie kolejowej,
- 3) porównać uzyskane odpowiedzi z kolegą.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- kalkulator.

Ćwiczenie 3

Ustal należne prawa i obowiązki przysługujące klientowi korzystającemu z usług przewoźnika kolejowego.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) wyszukać na stronach internetowych trzech dowolnych przewoźników kolejowych działających w Polsce informacje dotyczące praw należnych klientowi z tytułu zakupu biletu,
- 2) odpowiedzi przedstawić np. w formie tabelki,
- 3) porównać uzyskane odpowiedzi z kolegą z grupy.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- wzór tabeli.

Ćwiczenie 4

Ustal należne ulgi ustawowe i handlowe przysługujące podróżnym.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinienes:

- 1) na stronie internetowej trzech dowolnych przewoźników wyszukać informacje dotyczące ulg ustawowych i handlowych,
- 2) odpowiedzi przedstawić np. w formie tabelki,
- 3) określić na czym polega różnica między ulgami: ustawową i handlową,
- 4) porównać uzyskane odpowiedzi z kolegą z grupy.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- komputer z dostępem do Internetu,
- wzór tabeli.

4.3.4. Sprawdzian postępów

Czy potrafisz:

	Tak	Nie
1) określić wysokość kary za przejazd bez ważnego biletu?	☐	☐
2) wyszukać i zinterpretować informacje dotyczące zasad przewozu przesyłek?	☐	☐
3) ustalić należne prawa i obowiązki dla podróżnych wynikających z zakupu biletu?	☐	☐
4) wyszukać i zinterpretować ulgi istniejące na kolei?	☐	☐

4.4. Umowy międzynarodowe dotyczące przewozów kolejowych

4.4.1. Materiał nauczania

Poszczególne konwencje i przepisy dotyczące międzynarodowych przewozów kolejowych:

- COTIF 1980 - Konwencja o międzynarodowym przewozie kolejami, której załącznik B znany jest jako przepisy ujednolicone o umowie międzynarodowego przewozu towarów kolejami (CIM),
- SMGS - Umowa o międzynarodowej Kolejowej Komunikacji Towarowej SMGS,
- PPW - przepisy użytkowania wagonów w kolejowej komunikacji międzynarodowej - obowiązuje strony SMGS,
- CIM - CUV - przepisy ujednolicone o umowie użytkowania wagonów
- RICO - regulamin międzynarodowego przewozu kolejami kontenerów - aneks nr II do CIM;
- RID - regulamin dla międzynarodowego przewozu kolejami towarów niebezpiecznych - aneks nr I konwencji COTIF 1980,
- RIP - regulamin międzynarodowego przewozu kolejami wagonów prywatnych - aneks nr II do CIM,
- RIV - umowa o wzajemnym użytkowaniu wagonów towarowych w komunikacji międzynarodowej - podpisana przez sygnatariuszy COTIF.

COTIF - CIM

Konwencja o międzynarodowym przewozie kolejami COTIF ma rangę umowy międzypaństwowej. Załącznik B do konwencji COTIF zawiera „Przepisy Ujednolicone o Umowie Międzynarodowego Przewozu Towarów Kolejami” zwane przepisami CIM, które normują przewóz przesyłek koleją w komunikacji międzynarodowej, zakres praw i obowiązków przewoźnika oraz zasady jego odpowiedzialności. Zakres stosowania konwencji COTIF prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Kraje stosujące konwencje COTIF [Opracowanie własne na podstawie Sikorki P.: Spedycja w praktyce. Polskie wydawnictwo transportowe, Warszawa 2006]

KOLEJE	NR KODU	SKRÓT
Austriackie	81	OEBB
Algierskie		SNTF
Belgijskie	88	B
Brytyjskie	70	BR
Bośni i Hercegowiny	89	ŽBH
Chorwackie	78	HZ
Czeskie	54	CD
Duńskie	86	DSB
Fińskie	10	VR
Francuskie	87	SNCF
Greckie	73	CH
Hiszpańskie	76	RENIE
Holenderskie	84	NS
Irackie	99	IRR
Irańskie	96	RAI
Irlandzkie		CIE
Luksemburskie	82	CFL
Macedońskie	65	MŽ
Niemieckie	80	DB
Norweskie	76	NSB.
Portugalskie	94	CP

Rumuńskie	53	CFR
Słowackie	56	ZSR
Słoweńskie	79	SŽ
Syryjskie	97	CFS
Szwajcarskie	85	SBB
Szwedzkie	74	SJ
Tunezyjskie		SNCFT
Tureckie	75	TCDD
Węgierskie	55	MAV
Włoskie	83	FS

Przepisy CIM nie regulują wielu spraw, które mogą wystąpić w ramach umowy o przewóz towarów koleją w komunikacji międzynarodowej. W związku z tym konwencja COTIF dopuszcza wydawanie przez koleje postanowień dodatkowych, o charakterze wykonawczym, normujących w szczególności kwestie nieznajdujące się w CIM dostatecznej regulacji prawnej.

Umowa SMGS

Umowa o międzynarodowej kolejowej komunikacji towarowej z dnia 1 listopada 1991 r., jest umową międzyresortową. Podpisali ją kierownicy resortów komunikacji z 22 państw.

Tabela 3. Kraje stosujące konwencje COTIF [Opracowanie własne na podstawie Sikorki P.: Spedycja w praktyce. Polskie wydawnictwo transportowe, Warszawa 2006]

KOLEJE	NR KODU	SKRÓT
Azerbejdżańskie	57	AZ
Białoruskie	21	BC
Chińskie	31	KŽD
Estońskie	26	EVR
Gruzińskie	28	GR
Kazachskie	27	KZH
Kirgiskie	59	KGR
Koreańskie	30	ZC
Łotewskie	25	LDZ
Mołdawskie	23	CFM
Rosyjskie	20	RŽD
Tadżyckie	66	TPD
Turkmeńskie	67	TRK
Uzbeckie	29	SAZ
Ukraińskie	22	UZ
Wietnamskie	32	DSVN

Umowa ustala zasady bezpośredniej kolejowej komunikacji międzynarodowej dla przesyłek przewożonych między państwami, których koleje przystąpiły do umowy. Ponadto stosuje się ją przy przewozie przesyłek z krajów, których koleje uczestniczą w Umowie SMGS, tranzytem przez koleje uczestniczące w Umowie SMGS do krajów, których koleje nie są uczestnikami tej Umowy i w kierunku odwrotnym, – jeżeli nie ma zastosowania inna umowa o bezpośredniej międzynarodowej komunikacji kolejowej np. taryfa związkowa.

Przypadek Polski jest szczególny, ponieważ na terytorium naszego kraju obowiązują obie konwencje, podobnie jak w Albanii, Bułgarii i na Litwie.

Obowiązek stosowania przez polskiego przewoźnika w zależności od kierunku przewozu, dwóch odmiennych systemów prawnoprzewozowych stwarza wiele niedogodności przede wszystkim dla użytkowników kolei nadających przesyłki w komunikacji ze Wschodem.

Zakres przedmiotowy obu konwencji jest zbliżony. Poszczególne różnice przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4. Różnice między CIM a SMGS [Opracowanie własne na podstawie Sikorki P.: Spedycja w praktyce. Polskie wydawnictwo transportowe, Warszawa 2006]

Przepisy ujednolicone o Umowie Międzynarodowego Przewozu Towarów Kolejami CIM	Umowa o międzynarodowej Kolejowej Komunikacji Towarowej SMGS
1. Zakres stosowania Przepisy CIM stosuje się z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w art. 2 do wszystkich przesyłek towarowych nadanych do przewozu na podstawie listu przewozowego CIM, drogą przewozu przechodzącą przez terytorium, co najmniej dwóch państw członkowskich, wpisaną na listę linii kolejowych podlegających przepisom CIM.	1. Zakres stosowania Przewozy na podstawie SMGS odbywają się, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w art. 4, między stacjami otwartymi do odprawy przesyłek w wewnętrznej komunikacji krajów, których koleje uczestniczą w SMGS.
2. Obowiązek przewozu Kolej jest zobowiązana z mocy prawa wykonać przewóz, jeżeli zostały spełnione warunki określone w CIM i jeżeli tego przewozu nie umożliwiają okoliczności, których kolej nie może uniknąć i których nie można zapobiec. Obowiązek przewozu odnosi się do wszystkich kolei leżących na drodze przewozu wskazanej w liście przewozowym CIM. Naruszenie przez kolej przepisu o obowiązku przewozu uzasadnia roszczenie o wynagrodzenia z tytułu szkody	2. Obowiązek przewozu Prawny obowiązek przewozu uwarunkowany w umowie SMGS podobnymi warunkami jak w CIM. Dodatkowo wśród warunków, których spełnienie uzasadnia obowiązek przewozu, wymienia się ujęcie przeznaczonego do przewozu towaru w planie przewozów kolei nadania. SMGS nie przewiduje natomiast roszczenia o wynagrodzenie wyrządzonej szkody przez ewentualną odmowę przyjęcia przesyłki do przewozu. Brak takiego przepisu nie wyklucza jednak dochodzenia odszkodowania w drodze powództwa cywilnego wniesionego według prawodawstwa wewnętrznego kraju, którego kolej uczestniczy w SMGS.
3. Przedmioty wyłączone z przewozu W przepisach CIM wyłączono z przewozu: <ul style="list-style-type: none"> – przedmioty, których przewóz jest zabroniony chociażby w jednym z uczestniczących państw, – przedmioty zastrzeżone do przewozu przez pocztę – przedmioty o dużych rozmiarach i szczególnie ciężkich. 	3. Przedmioty wyłączone z przewozu W przepisach SMGS do przedmiotów wyłączonych z przewozu w przepisach CIM wykazanych obok, dochodzą jeszcze: <ul style="list-style-type: none"> – przesyłki drobne, których masa w jednej sztuce jest mniejsza niż 10 kg, – towary o masie jednej sztuki większe niż 1,5 t w komunikacji przeładunkowej w wagonach krytych z nierozsuwalnym dachem.
4. Przedmioty dopuszczone do przewozu warunkowo W przepisach CIM dopuszczono do przewozu warunkowego: <ul style="list-style-type: none"> – materiały i przedmioty dopuszczone do przewozu na warunkach ustalonych przez RID lub w umowach zawartych między kolejami, – zwłoki, tabor kolejowy toczący się na własnych kołach, przedmioty o dużych rozmiarach, żywe zwierzęta. 	4. Przedmioty dopuszczone do przewozu warunkowo SMGS zawiera o wiele dalej idące przepisy dopuszczające niektóre przedmioty do przewozu przy zachowaniu określonych warunków. Wynika to m.in. z konieczności ich przeładunku lub przestawienia wagonów kursujących po torach różnej szerokości.
5. Obliczanie opłat i dopłat przewozowych Przepisy CIM nie wymieniają konkretnie, jakie taryfy należy stosować przy przewozie dokonywanym na podstawie CIM, zastrzegając jedynie, że przewoźne oraz opłaty dodatkowe oblicza się według taryf prawnie obowiązujących i należycie ogłoszonych w każdym kraju.	5. Obliczanie opłat i dopłat przewozowych Umowa SMGS stanowi, że na kolejach kraju nadania i przeznaczenia przesyłki mają zastosowanie taryfy krajowe, na kolejach tranzytowych natomiast – taryfa tranzytowa, stosowana przez zainteresowane koleje, w danej komunikacji międzynarodowej.
6. List przewozowy Jeden wzór listu przewozowego CIM, rodzaj przewozu przesyłki (zwykła lub ekspresowa) określa się zakreśleniem odpowiedniego miejsca w rubryce 9 listu przewozowego.	6. List przewozowy W zależności od rodzaju przewozu przesyłki (zwykła lub pośpieszna) przewiduje się dwójakiego rodzaju wzory listu przewozowego: <ul style="list-style-type: none"> – dla przesyłek zwyczajnych – bez specjalnego oznaczenia, – dla przesyłek pośpiesznych – oznaczone

	czerwonymi paskami w dolnym i górnym brzegu: czołowej i odwrotnej strony listu przewozowego.
7. Część listu przewozowego <ul style="list-style-type: none"> – oryginał listu przewozowego – dla odbiorcy przesyłki, – ceduła – towarzyszy przesyłce do stacji przeznaczenia lub stacji ponownego nadania, – poświadczenie odbioru – pozostaje na stacji przeznaczenia, – wtórnik listu przewozowego – dla nadawcy przesyłki, – poświadczenie wysłania – pozostaje na kolei nadania. 	7. Część listu przewozowego <ul style="list-style-type: none"> – oryginał listu przewozowego dla odbiorcy przesyłki, – ceduła – dla kolei przeznaczenia, a ponadto dodatkowe arkusze ceduły dla stacji nadania, dla każdej kolei tranzytowej uczestniczącej w przewozie, – wtórnik listu przewozowego – dla nadawcy przesyłki, – poświadczenie wydania – dla kolei przeznaczenia, – zawiadomienie o przybyciu przesyłki – dla odbiorcy przesyłki
8. Droga przewozu i zastosowanie taryfy Drogę przewozu określa w liście przewozowym nadawca, zamieszczając w nim stacje graniczne otwarte dla przewozu w danej relacji. Jeżeli wskazówki nadawcy nie wystarczają do ustalenia drogi przewozu, kolej powinna wybrać drogę przewozu, którą uważa się za najbardziej korzystną dla nadawcy.	8. Droga przewozu i zastosowanie taryfy Nadawca wskazuje w liście przewozowym wyjściowe stacje graniczne kraju nadania i krajów tranzytowych, przez które przesyłka powinna być przewieziona. W miarę możliwości wskazuje na te stacje graniczne, przez które odległość przewozu od stacji nadania do stacji przeznaczenia jest najkrótsza.
9. Pobieranie opłat przewozowych Wyróżnia się zasadę swobody frankowania, która polega na możliwości opłacenia należności przewozowych przez nadawcę lub odbiorcę za dowolny odcinek drogi przewozu. Należności kolei obcych, które nadawca wziął na siebie, rozliczane są z nim za pomocą rachunku przedpłaty, dołączonego do listu przewozowego. Poszczególne koleje uczestniczące w przewozie wyszczególniają w nim swoje należności, które zostaną pobrane od nadawcy po powrocie rachunku przedpłaty do stacji nadania przesyłki.	9. Pobieranie opłat przewozowych Należności pobiera się: <ul style="list-style-type: none"> – za przewóz kolejami kraju nadania – od nadawcy przesyłki na stacji nadania, – za przewóz kolejami przeznaczenia – od odbiorcy przesyłki na stacji przeznaczenia, – za przewóz kolejami tranzytowymi – od nadawcy przesyłki na stacji nadania lub od odbiorcy na stacji przeznaczenia Przy przewozie przesyłki przez kilka kolei tranzytowych dopuszcza się, żeby opłaty za przewóz na jednej lub kilku kolejach ponosił nadawca, za przewóz natomiast na pozostałych – odbiorca.
10. Deklaracja wartości dostawy Każda przesyłka bez względu na rodzaj przewożonego towaru może być przedmiotem deklaracji wartości dostawy, która zapewnia właścicielowi towaru odszkodowanie nie tylko według obiektywnej wartości utraconego czy uszkodzonego towaru, jak to ma miejsce przy normalnym uszkodzeniu, ale również według wartości subiektywnej dla poszkodowanego. Przepisy CIM nie przewidują deklaracji wartości przewożonego towaru.	10. Deklaracja wartości dostawy Kolej ma możliwość oceny, czy zadeklarowana wartość towaru nie jest zawyżona.
11. Stan opakowania i oznaczenia towaru Towar, którego właściwości wymagają opakowania powinien być właściwie zabezpieczony przed uszkodzeniami lub zaginięciem. W razie braku tego opakowania kolej może odmówić przyjęcia towaru do przewozu.	11. Stan opakowania i oznaczenia towaru Przepisy określają nie tylko sposoby opakowania, ale i oznaczenia zewnętrzne przesyłek, zróżnicowane w zależności od kraju nadania, sposoby ładowania do wagonów, ich parametry techniczne dotyczące ładowności, określenie wymaganych zamknięć i plomb.
12. Termin dostawy Terminy dostawy mogą być ustalone w umowach zawieranych między kolejami uczestniczącymi w przewozie lub w międzynarodowych taryfach bezpośrednich, mających zastosowanie od stacji nadania do stacji przeznaczenia. Wszystkie te terminy nie mogą być w żadnym wypadku dłuższe od ustalonych w przepisach. Jeżeli nie zachodzi вина kolei, termin dostawy wydłuża się o czas zatrzymania	12. Termin dostawy Terminy dostawy przesyłek wagonowych wynoszą: <ul style="list-style-type: none"> – przesyłki pośpieszne: <ul style="list-style-type: none"> – termin odprawy – 24 godziny, – termin przewozu za każde rozpoczęte 320 km – 24 godziny, – przesyłki zwyczajne: <ul style="list-style-type: none"> – termin odprawy – 24 godziny,

spowodowany różnymi okolicznościami np. strajk. Bieg terminu dostawy zawiesza się w niedziele i ustawowe dni świąteczne.	– termin przewozu, za każde rozpoczęte 200 km – 24 godziny. Przepisy SMGS nie przewidują zawieszenia biegu terminu dostawy w pewne dni.
13. Przeszkoda w przewozie W razie przeszkody w przewozie kolej rozstrzyga czy korzystniej będzie przewieźć z urzędu zmieniając drogę przewozu, czy też zażądać od niego wskazówek, któredy skierować przesyłkę.	13. Przeszkoda w przewozie Zasady są takie same jak w CIM.
14. Zakres odpowiedzialności Kolej odpowiada za szkodę powstałą wskutek całkowitego lub częściowego zaginięcia lub uszkodzenia towaru w czasie przewozu, jak również za szkodę wynikającą z przekroczenia terminu dostaw.	14. Zakres odpowiedzialności Zasady takie same jak w CIM.
15. Wysokość odszkodowania w przypadku zaginięcia Wysokość odszkodowania za częściowe lub całkowite zaginięcie towaru nie może przewyższać 17 jednostek obrachunkowych za każdy brakujący kilogram masy brutto, chyba, że wysokość tego odszkodowania została zmniejszona w taryfach wyjątkowych lub specjalnych w odniesieniu do przekroczenia terminu dostaw.	15. Wysokość odszkodowania w przypadku zaginięcia SMGS nie ogranicza wysokości odszkodowania do określonej wartości. Miarodajna jest wartość towaru według faktury lub według deklarowanej wartości towaru.
16. Odpowiedzialność za ubytek masy Przy przewozie towarów, które z powodu swych właściwości tracą zazwyczaj na masie, kolej odpowiada za ubytek masy przekraczający: – 2% dla towarów płynnych lub nadanych do przewozu w stanie wilgotnym, – 1% dla towarów suchych.	16. Odpowiedzialność za ubytek masy W SMGS przewiduje się 4 normy ubytku, zróżnicowane w zależności od rodzaju towaru: od 2% przy towarach płynnych i nadanych do przewozu w stanie wilgotnym, do 0,5% przy towarach suchych.
17. Odszkodowanie w przypadku uszkodzenia W razie uszkodzenia towaru kolej zobowiązana jest zapłacić kwotę, o którą obniżyła się wartość towaru na stacji przeznaczenia.	17. Odszkodowanie w przypadku uszkodzenia. Jeżeli kolej jest obowiązana wypłacić nadawcy/odbiorcy odszkodowanie za uszkodzenie, zepsucie lub inne obniżenie jakości przesyłki to kolej wypłaca kwotę, o którą obniżyła się wartość towaru lub odpowiednią część zadeklarowanej wartości towaru.
18. Reklamacje Prawo wnoszenia reklamacji odszkodowawczych przysługuje nadawcy do czasu odebrania listu przewozowego i towaru przez odbiorcę, po czym prawo to przechodzi na odbiorcę. Postępowanie reklamacyjne jest fakultatywne, co oznacza, że wystąpienie na drogę sądową nie jest uzależnione od wyczerpania postępowania reklamacyjnego.	18. Reklamacje Prawo wnoszenia reklamacji odszkodowawczej przysługuje nadawcy lub odbiorcy, pod warunkiem przedstawienia oryginału wtórnika listu przewozowego lub oryginału listu przewozowego. SMGS nie ogranicza prawa nadawcy do wnoszenia reklamacji, gdy list został odebrany na stacji przeznaczenia przed odbiorcą. W razie przekroczenia terminu dostawy prawo wnoszenia reklamacji przysługuje odbiorcy. Kolej obowiązana jest rozpatrzyć reklamację w terminie 180 dni od dnia jej wniesienia.
19. Przedawnienie roszczeń Roszczenia wynikające z umowy przewozu w zależności od rodzaju przedawniają się z upływem odpowiednio 1 roku lub 2 lat, z wyjątkiem roszczeń wynikających z przekroczenia terminu dostawy, które przedawniają się po upływie 2 miesięcy.	19. Przedawnienie roszczeń Przedawnienie roszczeń według SMGS wynosi 9 miesięcy. Wyjątek od tej zasady stanowią roszczenia wynikające z przekroczenia terminu dostawy, które ulegają przedawnieniu po upływie 2 miesięcy.

RID – Regulamin międzynarodowego przewozu kolejami towarów niebezpiecznych załącznik do konwencji COTIF

Regulamin reguluje:

- przewóz towarów, które nie są dopuszczone do przewozu międzynarodowego,
- przewóz towarów niebezpiecznych, które są dopuszczone do przewozu międzynarodowego oraz przypisane do nich warunki dotyczące w szczególności: grupyfikacji towarów, w tym kryterium grupyfikacji, użytkowania opakowań, użytkowania cystern, procedur wysyłkowych (obejmujące oznakowanie i stosowanie nalepek ostrzegawczych na sztukach przesyłki i na jednostkach transportowych, a także wymaganych dokumentów i informacji), przepisów z zakresu konstrukcji, badania i dopuszczania opakowań i cystern;
- użytkowanie jednostek transportowych (w tym załadunku, ładowania razem i rozładunku).

Przepisy zawarte w RID nie mają zastosowania do:

- przewozów towarów niebezpiecznych dokonywanych przez osoby prywatne, jeżeli towary te znajdują się w opakowaniach stosowanych do sprzedaży detalicznej i są przeznaczone do użytku osobistego lub domowego lub do aktywności sportowo-rekreacyjnej, pod warunkiem, że zostaną podjęte środki w celu nie dopuszczenia do jakiegokolwiek uwalniania się zawartości w normalnych warunkach przewozu. Towary niebezpieczne w opakowaniach dużych lub cysternach nie uważa się za opakowane do sprzedaży detalicznej;
- przewozów maszyn lub urządzeń nie wyszczególnionych w RID, które zawierają w swoich podzespołach lub w wyposażeniu towary niebezpieczne, pod warunkiem, że zostaną podjęte środki w celu nie dopuszczenia do jakiegokolwiek uwalniania się zawartości w normalnych warunkach przewozów wykonywanych przez firmy w przypadkach, gdy mają one charakter pomocniczy wobec ich zasadniczej działalności, jak np. dostawy na miejsca budowy lub odwóz z tych miejsc, lub w związku z pomiarami, naprawami i utrzymaniem, w ilościach nie przekraczających 450 litrów.

Listy przewozowe w komunikacji międzynarodowej

Transport towarów koleją odbywa się w wyniku umowy o przewóz zawartej między nadawcą przesyłki a przewoźnikiem kolejowym. Pisemną formą zawarcia umowy o międzynarodowy przewóz towaru koleją jest list przewozowy odpowiedniej komunikacji (CIM, SMGS). Umowę przewozu uważa się za zawartą z chwilą przyjęcia przez kolej towaru wraz z wypełnionym listem przewozowym, na którym został odcisnięty stempel stacji nadania wraz z datownikiem.

List przewozowy CIM składa się z:

- oryginału listu przewozowego – dla odbiorcy przesyłki,
- ceduły – która towarzyszy przesyłce do stacji przeznaczenia lub stacji ponownego nadania,
- poświadczenia odbioru – pozostaje na stacji przeznaczenia,
- wtórnika listu przewozowego – dla nadawcy przesyłki,
- poświadczenia wysłania – pozostaje na kolei nadania.

List przewozowy SMGS składa się z:

- oryginału listu przewozowego – dla odbiorcy przesyłki,
- ceduły dla kolei przeznaczenia, ponadto dodatkowych arkusze ceduły w liczbie: dwóch egzemplarzy dla stacji nadania, po jednym egzemplarzu dla każdej z kolei tranzytowych, uczestniczących w przewozie,
- wtórnika listu przewozowego – dla nadawcy przesyłki,
- poświadczenia wydania – dla kolei przeznaczenia,
- zawiadomienia o przybyciu przesyłki – dla odbiorcy przesyłki.

4.4.2. Pytania sprawdzające

Odpowiadając na pytania, sprawdzisz, czy jesteś przygotowany do wykonania ćwiczeń.

1. W jakich państwach obowiązuje konwencja COTIF?
2. W jakich państwach obowiązuje umowa SMGS?
3. Jakich ładunków dotyczy regulamin RID?
4. Jakie znasz inne normy prawne dotyczące przewozów międzynarodowych na kolei?
5. Jakie są przyczyny stosowania wspólnych przepisów prawnych w przewozach międzynarodowych?
6. Z ilu i jakich części składa się list przewozowy konwencji COTIF?
7. Z ilu i jakich części składa się list przewozowy SMGS?

4.4.3. Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Opracuj projekt czynności związanych z udzieleniem informacji dla przewoźnika kolejowego z dowolnego kraju Unii Europejskiej, który zamierza rozpocząć wykonywanie przewozów kolejowych na terenie Polski.

Zostałeś zatrudniony jako ekspert od przepisów kolejowych przez przewoźnika zagranicznego, który zamierza rozpocząć wykonywanie przewozów kolejowych na terenie Polski. Twoje zadanie polega na opisie przepisów, które obowiązują w Polsce dotyczących przepisów kolejowych.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania dotyczącym kolejowych przepisów prawnych,
- 2) przygotować w dowolnej formie projekt przedstawiający zbiór przepisów prawnych, które musi poznać przedstawiciel przewoźnika kolejowego,
- 3) w projekcie muszą się znaleźć informacje dotyczące: przepisów prawa kolejowego krajowego i prawa kolejowego międzynarodowego,
- 4) przedstawić projekt na forum grupy.

Wyposażenie stanowiska pracy:

- pracownia komputerowa z dostępem do Internetu,
- przybory do pisania lub malowania,
- nożyczki, papier, itp.

Ćwiczenie 2

Wypełnij druk listu przewozowego według konwencji COTIF lub umowy SMGS.

Sposób wykonania ćwiczenia

Aby wykonać ćwiczenie, powinieneś:

- 1) zapoznać się z materiałem nauczania dotyczącym listów przewozowych konwencji COTIF i umowy SMGS,
- 2) odnaleźć w Internecie druk kolejowego listu przewozowego COTIF, (CIM) lub SMGS,
- 3) wypełnić druk na podstawie danych otrzymanych od nauczyciela,
- 4) porównać wypełnione druki z kolegą z grupy.